

УДК 005.53:005.334.2

Куцай Н.С., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

<https://orcid.org/0000-0003-3419-1725>

e-mail: n.kutsai@lntu.edu.ua

Kutsai Natalia. Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Lutsk National Technical University

<https://orcid.org/0000-0003-3419-1725>

e-mail: n.kutsai@lntu.edu.ua

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглядається державна політика для формування інноваційного шляху розвитку. Показано, що в інноваційному діалозі у всіх країнах, які стали на шлях інноваційного розвитку, бере участь подібний набір організацій – владно-державних, науково-дослідних та підприємницьких.

В результаті проведеного дослідження показано основні напрямки, пріоритети та систему державної інноваційної політики, які дозволяють сформулювати ефективну національну інноваційну модель.

Ключові слова: державна інноваційна політика, система, структура, цілеспрямована діяльність, інноваційний розвиток.

PUBLIC POLICY AS A TOOL OF INNOVATIVE DEVELOPMENT

The state, as a rule, during the transition to the innovative path of development, at all stages and processes of the formation and development of the innovative economy, produces a state innovation policy, forms new innovative institutional structures, an institutional environment that includes education, science, entrepreneurship, produces effective mechanisms and tools of the state regulation of innovation activity, provision of innovation safety, etc. This is important for the state, because innovative development is, first of all, a political problem, since the creation of scientific research, economic and power institutions and ensuring their effective functioning is a political task. Moreover, innovative development changes a person and the very nature of society. Therefore, being a phenomenon that changes society and rebuilds the balance of political forces and interests, innovative activity acts primarily as an object of state policy. State policy is the purposeful activity of state authorities in solving social problems, achieving and implementing generally significant goals of the development of society or its individual spheres. It is a means that allows the state to achieve certain goals in a specific field, using legal, economic, and administrative methods of influence, relying on the resources at its

disposal. The main functions of the state in the development of innovations are to create clear and effective rules for the interaction of participants in the innovation process and to provide guarantees under the conditions of significant risks of innovative activity.

The state innovation policy is one of the first priorities regarding innovation in the system of state and municipal administration, since it is in the implementation of this type of policy that the state is expected to achieve the required level of innovative development, both in general and in relation to individual sectors of the economy and the life of society. State innovation policy can be considered in a broad and narrow sense. First, the state innovation policy is an integral part of the socio-economic policy, which expresses the attitude of the state to innovative activity, determines the goals, directions, and forms of activity of state authorities in the field of science, technology, and implementation of science and technology achievements. Secondly, the state innovation policy is a set of goals, as well as methods of influence of state structures on the economy and society as a whole, related to the initiation and improvement of the economic and social efficiency of innovation processes. The main tasks, or priority areas, of the state innovation policy are the following: - priority funding of fundamental research and exploratory R&D, organization of state orders for R&D in accordance with the state science and technology program; - creation of economic, legal and organizational conditions for innovative activity; - increasing production efficiency and competitiveness of products of domestic producers based on the creation and distribution of basic and qualitative innovations; - promotion of activation of innovative activity, development of market relations and entrepreneurship in the innovative sphere; - expansion of state support for innovative activity, increasing the efficiency of the use of state resources aimed at the development of innovative activity; - promoting the expansion of cooperation between Ukrainian entities in the implementation of innovative activities; - implementation of measures to support domestic innovative products on the international market and development of Ukraine's export potential.

Key words: state innovation policy, system, structure, targeted activity, innovative development.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Держава, як правило, при переході на інноваційний шлях розвитку, на всіх етапах та процесах формування та розвитку інноваційної економіки виробляє державну інноваційну політику, формує нові інноваційні інституційні структури, інституційне середовище, що включає освіту, науку, підприємництво, виробляє ефективні механізми та інструменти державного регулювання інноваційної діяльності, забезпечення інноваційної безпеки та ін.

Для держави це важливо, бо інноваційний розвиток – це,

перш за все, політична проблема, оскільки створення науково-дослідних, економічних та владних інститутів та забезпечення їх ефективного функціонування – це політичне завдання. Більш того, інноваційний розвиток змінює людину і сам характер суспільства. Тому, будучи феноменом, що змінює суспільство і що перебудовує баланс політичних сил і інтересів, інноваційна діяльність виступає насамперед об'єктом державної політики.

Державна політика – це цілеспрямована діяльність органів державної влади щодо вирішення суспільних проблем, досягненню та реалізації загально значимих цілей розвитку суспільства чи його окремих сфер. Вона є засобом, що дозволяє державі досягти певних цілей у конкретній галузі, використовуючи правові, економічні, адміністративні методи впливу, спираючись на ресурси, які є у її розпорядженні.

Основні функції держави при розвитку інновацій – створювати зрозумілі та ефективні правила взаємодії учасників інноваційного процесу та надавати гарантії за умов значних ризиків інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання, пов'язані з формуванням державної інноваційної політики та її окремих елементів, управлінням інноваційними процесами та інноваційною активністю широко розглядаються у вітчизняній та зарубіжній літературі.

Основний вклад у вивчення даної проблематики внесли наступні вітчизняні вчені: Г.О. Андрощук, Ю.М. Бажал, А.С. Гальчинський, М.В. Гаман, В.М. Геєць, В. Семиноженко, Л.І. Федулова та ін. та інші.

Все ж багато питань залишається не вирішеними, та потребують подальшого дослідження та удосконалення, для забезпечення зростання економіки України.

Цілі статті. Мета дослідження полягає у виявленні особливостей формування державної політики, як інструменту інноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Державна інноваційна політика є однією з першочергових щодо

інноватики в системі державного та муніципального управління, оскільки саме в реалізації даного типу політики передбачається досягнення державою необхідного рівня інноваційного розвитку як в цілому, так і щодо окремих галузей економіки та життєдіяльності суспільства.

Державну інноваційну політику можна розглядати у широкому та вузькому розумінні. По-перше, державна інноваційна політика – це складова частина соціально-економічної політики, що виражає ставлення держави до інноваційної діяльності, визначає цілі, напрямки, форми діяльності органів державної влади у сфері науки, техніки та реалізації досягнень науки та техніки (Геєць, 2012).

По-друге, державна інноваційна політика – це комплекс цілей, а також методів впливу державних структур на економіку та суспільство в цілому, пов'язаних з ініціюванням та підвищенням економічної та соціальної ефективності інноваційних процесів.

Основними завданнями, чи пріоритетними напрямками, державної інноваційної політики є наступні:

- першочергове фінансування фундаментальних досліджень та пошукових НДР, організація державних замовлень на проведення НДДКР відповідно до державної науково-технологічної програми;
- створення економічних, правових та організаційних умов для інноваційної діяльності;
- підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції вітчизняних товаровиробників на основі створення та розповсюдження базисних та якісних інновацій;
- сприяння активізації інноваційної діяльності розвитку ринкових відносин та підприємництва в інноваційній сфері;
- розширення державної підтримки інноваційної діяльності, підвищення ефективності використання державних ресурсів, спрямованих на розвиток інноваційної діяльності;
- сприяння розширенню взаємодії суб'єктів України при здійсненні інноваційної діяльності;
- здійснення заходів щодо підтримки вітчизняної

інноваційної продукції на міжнародному ринку та розвитку експортного потенціалу України (Дацій та ін., 2010).

Державна інноваційна політика як одна з важливих та самостійних напрямів державної політики має свою історію становлення та розвитку. Вперше про необхідність діяльності державних структур з регулювання та стимулювання інноваційної активності заговорили в Західній Європі та США. Сьогодні можна назвати такі етапи розвитку державної інноваційної політики за кордоном:

1) інституціоналізація державної інноваційної політики (друга половина 1940-х - початок 1950-х рр.);

2) бурхливий розвиток науково-технологічної сфери внаслідок збільшення масштабів її інвестування, обумовлене в тому числі гонитвою озброєння (початок 1950-х - початок 1970-х рр.);

3) формування стратегії розвитку інноваційної політики (початок 1970-х - початок 1980-х рр.);

4) інтенсивний інноваційний розвиток регіонів, формування інноваційної інфраструктури: технопарків та технополісів (початок 1980-х - середина 1980-х рр.);

5) удосконалення інноваційної державної політики (середина 1980-х рр. – нині) (Семиноженоко, 2013).

На даний момент у Західній Європі вироблено кілька моделей реалізації державної інноваційної політики. Вони представлені на рисунку 1.

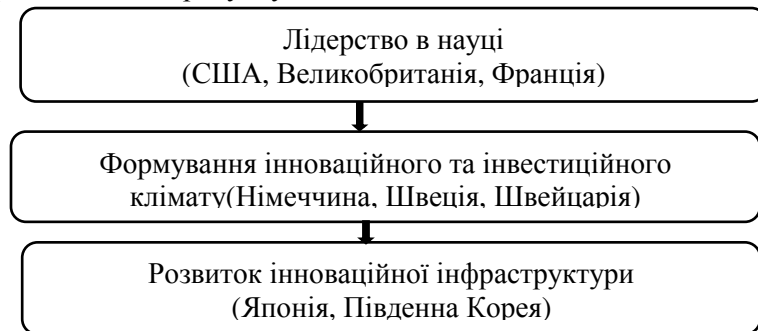

Рис.1. Класифікація країн та пріоритетів державної інноваційної політики

За результатами вивчення досвіду розробки та реалізації державної інноваційної політики за кордоном можна виділити ряд особливостей:

– тісний взаємозв'язок промислової, соціальної та інноваційної (науково-технічної) політики держави;

– підвищення платоспроможного попиту населення (випереджаюче зростання оплати праці по відношенню до темпів зростання споживчих цін);

– активне застосування програмно-цільового методу при рішенні соціальних питань;

– створення умов для ефективного функціонування недержавних інвестиційних фондів, які беруть функції з акумулювання заощаджень населення і направленню їх на інвестиції, у тому числі в інноваційний сектор економіки.

В Україні через певні політичні та соціально-економічні умови увага держави до регулювання інноваційної діяльності стала виявлятися значно пізніше, ніж у Західній Європі. Тому періодизація розвитку державної інноваційної політики в Україні буде наступною (Федулова та ін., 2011):

– у рамках першого етапу (від другої половини 1950-х до 1990-х рр.) розглядається розвиток науково-технічної та промислової політики в Україні, створення інфраструктурних умов для інноваційного розвитку окремих галузей;

– другий етап (з початку 1990-х до осені 1998 р.) характеризувався значним спадом виробництва та практично повною відсутністю попиту на інновації через причини політичного характеру.

Інноваційна політика держави цього періоду була спрямована на ліквідацію негативних наслідків для науково-технічного та технологічного комплексу України від переходу до ринкової економіки. Вжиті державою заходи стабілізували ситуацію, дозволили підтримати продуктивну частину накопиченого науково-технічного потенціалу, а також зберегти унікальну дослідну та експериментальну базу досліджень (розробок).

– на третьому етапі (з осені 1998 р. по 2002 р.) з'явився

попит на науково-технічні досягнення у галузях харчової, легкої промисловості та паливно-енергетичному комплексі;

– протягом четвертого етапу (з 2002 р. по 2006 р.) чітко позначилася тенденція активізації державної участі в інноваційному процесі, тобто зростання попиту на «бюджетній» моделі;

– на п'ятому етапі (з 2007 р. та до нині) інноваційна політика стала необхідною умовою економічного зростання.

Однак сучасний етап характеризується наявністю кризи, що впливає на уповільнення інноваційного розвитку держави. Україна вимушено стикається з декількома великими викликами, які перешкоджають нормальному соціально-економічному та інноваційному розвитку (Федулова, 2012):

- повномасштабне вторгнення РФ в Україну;
- прискорення технологічного розвитку світової економіки;
- зниження рівня іноземних інвестицій;
- посилення боротьби за компетентних фахівців, розвиток знань, технологій та інвестицій у даній сфері.

У 2019 році розпорядженням Кабінету Міністрів України було схвалено Стратегію розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року (далі – Стратегія). Основні напрями політики України у сфері розвитку інноваційної сфери визначено даною Стратегією, в якій також були поставлені цілі, пріоритети та інструменти державної політики у сфері інновацій на довгостроковий період.

Також у Стратегії було визначено ключові пріоритети інноваційного розвитку України: розвиток людського капіталу; значне підвищення інноваційної активності бізнесу; просування інновацій у державному секторі. При цьому визначено те, що держава сама повинна ставати більш інноваційною, тобто показувати попит на інновації та формувати рівень інноваційної активності.

Таким чином, державна інноваційна політика на сучасному етапі реалізується за допомогою різноманітних інструментів проектного характеру, що вже само по собі є інноваційним для держави.

Об'єктом державної інноваційної політики є: інноваційний цикл; інноваційна діяльність; інноваційна активність; інноваційні продукти; інноваційний потенціал.

Державна інноваційна політика включає систему заходів щодо стимулювання, управління, планування та контролю інноваційної діяльності у сфері науки, техніки та виробництва. Інноваційна політика має стратегічний і тактичний аспекти. Інноваційна тактика ставить в основу найближчі завдання сучасного періоду. Тактика – це коригування стратегічного курсу з урахуванням сучасної ситуації. Стратегія та тактика знаходяться у діалектичній залежності, проте перша більш стабільна.

Але у будь-якого типу державної політики основним фактором виступає розроблена нормативно-правова база, що передбачає наявність як мінімум нормативно-правового акту (концепції, стратегії, програми).

До основних інструментів регулювання інноваційної діяльності (загальнодержавним заходам) відносяться такі інструменти: ініціювання інноваційних програм (проектів), спрямованих на реалізацію науково-технічних нововведень, створених у процесі виконання державних науково-технічних програм; координація інноваційної діяльності; створення інноваційного ринку та його інфраструктури (система фінансового та інформаційного обслуговування та ін.); передача нових технологій з державного сектора у виробничу сферу; організація та підтримка кооперації на всіх стадіях інноваційних процесів тощо (Федулова, 2012).

Також, важливим методологічним питанням, що стосується визначення інноваційної діяльності, є визначення її цілей і завдань, необхідності детермінації її кордонів, а, відповідно, державної інноваційної політики, призначеної для її регулювання. Інноваційна діяльність – взаємопов'язана сукупність освітніх, наукових, технічних, організаційних робіт зі створення інновацій та діяльність, спрямована на використання результатів наукових досліджень та інноваційних розробок у інноваційних технологіях для виготовлення інноваційної продукції з подальшою її ефективною реалізацією

на внутрішньому та зовнішніх ринки.

Основним джерелом інноваційної діяльності є нові наукові, технологічні, організаційні та інші інноваційні ідеї, які втілюються в нові технологічні розробки, нові товари та послуги, орієнтовані на все зростаючі потреби. Тому інноваційна діяльність для держави має велику соціальну значимість як найважливіший засіб підвищення ефективності економічної діяльності, рівня та якості життя. Інноваційна діяльність передбачає безперервне оновлення знань, технічної та технологічної бази виробництва, освоєння та випуск нової конкурентоспроможної продукції, ефективного проникнення на світові ринки інноваційних товарів та послуг. Виходячи з її призначення інноваційну діяльність слід розглядати як процес, спрямований на створення, освоєння та використання інновацій, реалізований у межах інноваційного циклу. Одним із основних показників інноваційної діяльності є інноваційна активність, тобто інтенсивність провадження діяльності з розробки та залучення інновацій, нових технологій у кінцевий інноваційний продукт.

Ефективність державної інноваційної політики залежить від розвитку людського капіталу, тому всі зусилля держави, в рамках політики, що проводиться, повинні бути спрямовані на підвищення його освітнього рівня та креативність. Людський капітал є основним чинником генерації інновацій. На кожному етапі життєдіяльності людського суспільства на основі вдосконалення освіти та науки поступово накопичуються знання, формується шар високопрофесійної науково-технічної, управлінської та загалом інтелектуальної еліти, під керівництвом якої і відбувається черговий ривок у розвитку людства. Таким чином, особлива роль у генерації інновацій належить високоякісному та креативному людському капіталу, який є головним драйвером інноваційного розвитку економіки та суспільства.

Тому перехід на інноваційний шлях розвитку, як свідчить досвід провідних країн, має здійснюватися в єдиному руслі з масштабними державними інвестиціями в людський капітал.

Держава в рамках державної політики організовує модернізацію інноваційної інфраструктури, формує відповідне економічне середовище, сприятливе ринковим інноваційним трансакціям, що створює фінансовий потенціал довгострокових інвестицій в освіту та науку. іншими словами, ефективність переходу на інноваційний шлях розвитку залежить від рівня ефективності функціонування інноваційного механізму економічного розвитку, створеного державою в рамках державної інноваційної політики.

Так, наприклад, інноваційна модель Сінгапуру відрізняється збільшенням частки державних організацій, які тісно взаємодіють із великими компаніями, банками та іншими діловими структурами. У Швеції з ініціативи та за посередництва державних організацій утворена ефективна та злагоджена працююча модель «університети – бізнес».

Участь та ініціатива державного сектора виявилися вирішальними на початковому етапі інноваційного розвитку, але згодом були природним чином зведені до мінімуму для оптимізації балансу сил користь ділових та наукових організацій. У Фінляндії вирішальний вплив на інноваційну модель надають не лише державні, а й ділові організації, створюють різні форми приватно-державного партнерства та залучають науково-дослідні установи до інноваційних взаємодій. Але й тут все це відбувається при лідируючій ролі державних структур.

Висновки. Таким чином, головний висновок полягає в тому, що інноваційний розвиток можливий лише при визначальній ролі держави, правильно збудованій державній інноваційній політиці, але при цьому не менш важливою є активна взаємодія між владно-державними, науково-дослідними та діловими структурами, що також визначається державною інноваційною політикою.

Дана взаємодія для формування інноваційної економіки вимагає розвитку демократичних, конкурентних та переговорних практик. Це ще раз наголошує, що для успішності інноваційного розвитку недостатньо лише вкладення значних фінансових коштів у формування науково-дослідного та

інноваційного потенціалу (що важливо і необхідно), але ще необхідний і важливий розвиток конкуренції, політичного діалогу, наукової думки та підприємницької ініціативності.

Список бібліографічного опису

1. Геєць М.В. Економіка і суспільство: невідомі грані взаємовпливу (роздуми над прочитаним). Економіка України. 2012. № 3. С. 4-24.
2. Інноваційна модель розвитку економіки України в умовах глобалізації: монографія. О.І. Дацій, М.В. Гаман, Н.В. Дацій. Донецьк. 2010. 368 с.
3. Семиноженко В.П. Чи можливий в Україні інноваційний стрибок? «Дзеркало тижня. Україна». №17. 17 травня 2013. URL: <http://gazeta.dt.ua/science/chi-mozhliiviy-v-ukrayini-innovaciyniy-stribok-.html>.
4. Технологічний імператив стратегії соціально-економічного розвитку України: монографія. Л.І. Федулова, Ю.М. Бажал, В.Л. Осецький, О.Ф. Михайленко, С.В. Захарін, І.А. Шовкун, В.К. Хаустов, Г.О. Андрощук, Ю.А. Радченко, І.Г. Яненкова; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. - К., 2011. 655 с.
5. Федулова Л.І. Інноваційна політика: підруч. для студ. ВНЗ. Київ. нац. торг.-екон. ун-т. К.. 2012. 603 с.
6. Федулова Л.І. Концептуальна модель інноваційної стратегії України. Економіка і прогнозування. 2012. № 1. С. 87-100.

References

1. Geets M.V. Economy and society: unknown facets of mutual influence (reflections on the reading). Economy of Ukraine. 2012. №. 3. P. 4-24. [in Ukrainian]
2. An innovative model of the development of the economy of Ukraine in the conditions of globalization: a monograph. O. I. Datsii, M. V. Gaman, N. V. Datsii. Donetsk. 2010. 368 p. [in Ukrainian]
3. Seminozhenko V.P. Is an innovative leap possible in Ukraine? "Mirror of the week. Ukraine". № 17. May 17, 2013. URL: <http://gazeta.dt.ua/science/chi-mozhliiviy-v-ukrayini-innovaciyniy-stribok-.html>. [in Ukrainian]
4. Technological imperative of the strategy of socio-economic development of Ukraine: monograph. L. I. Fedulova, Yu. M. Bazhal, V. L. Osetskyi, O. F. Mykhaylenko, S. V. Zakharin, I. A. Shovkun, V. K. Haustov, G. O. Androschuk, Yu. A. Radchenko, I. G. Yanenkova; NAS of Ukraine, Institute of Economics and Forecasting. - K., 2011. 655 p. [in Ukrainian]
5. Fedulova L. I. Innovation policy: textbook. for students university Kyiv. national trade and economy Univ. K.. 2012. 603 p.[in Ukrainian]
6. Fedulova L. I. Conceptual model of innovative strategy of Ukraine. Economics and forecasting. 2012. № 1. P. 87-100.[in Ukrainian]